

Presentació del Diccionari de la llengua catalana, Casa de Convalescència de la UAB (recinte de l'Hospital de Sant Pau, Barcelona), el 18 d'abril de 2007

És un honor presentar, senyores i senyors, la segona edició del *Diccionari de la llengua catalana*, que ha confegit i publicat l'Institut d'Estudis Catalans, l'acadèmia de les humanitats i de les ciències del nostre país. L'Institut celebra enguany el primer centenari d'existència: un dels esdeveniments cabdals d'aquesta fita ha estat, precisament, la publicació de la nova edició del *Diccionari*, ampliada i revisada.

Cada poble de la Terra té uns trets distintius que el singularitzen. La llengua no és pas, en tots els casos, el tret definitori més decisiu. Pot ser compartida per diverses comunitats, creences, costums i territoris. En el cas del nostre poble, però, la llengua sí que n'és el tret diferencial i decisiu. La llengua catalana és cabdal per a la definició, la permanèn-

cia, la prosperitat i l'esdevenidor de la nació que l'enraona. Per a la gent de llengua i cultura catalanes, la mil·lenària llengua que parla no és, per dir-ho així, una superestructura secundària o, fins i tot, escadussera. La llengua catalana, per als catalans, ha esdevingut un tret estructural, de soca-rel, de la nostra existència com a poble.

No vull pas cridar la vostra atenció vers les raons i les circumstàncies polítiques, econòmiques i culturals que, històricament, han fet que això sigui així. Em limitaré a constatar austerament el fet. La llengua catalana és, essencialment, un fet nacional constitutiu, un fet nacional radical. Traieu-nos la llengua catalana i deixarem d'ésser. Soscaveu-la i començarem a deixar d'ésser; començarem a ésser, certament, una altra cosa, un altre país.

Una de les tasques fonamentals de l'Institut d'Estudis Catalans és l'estudi científic de la llengua catalana. Aquesta tasca li fou encomanada en el mateix moment que va ser fundat, l'any 1907, quan el decret signat per Enric Prat de la Riba, aleshores president de la Diputació de Barcelona, li assignava la «superior investigació científica de tots els elements de la cultura catalana» mitjançant la creació d'una corporació acadèmica dedicada, d'antuvi, a la cura i preservació del patrimoni històric i arqueològic. La creació de la Mancomunitat de Catalunya refermà aquesta missió, així com la funció de l'Institut com a autoritat de la llengua catalana en tots els territoris de parla catalana.

L'autoritat plena de l'Institut en aquests territoris es consolidà el 1932, quan les Normes de Castelló foren acceptades pel País Valencià, com a culminació d'un procés de normalització. La llengua catalana és parlada al Principat de Catalunya, a la Catalunya del Nord, a l'Alguer, al País Valencià, a Andorra, a les Illes Balears, a la Franja de Ponent, a Aragó i al territori del Carxe, a Múrcia. L'autoritat lingüística de la llengua catalana resideix en l'Institut d'Estudis Catalans.

La creació, quatre anys després d'haver estat fundat, de la Secció Filològica, posà a l'abast de l'Institut una eina fonamental per al conreu científic i la cura rigorosa de l'idioma. El 1922, l'Institut entrava a formar part, com a membre de ple dret, de la Unió Acadèmica Internacional.

Aquesta ha reconegut sempre, a escala mundial, les atribucions, funcions i tasques de l'Institut, fins i tot durant el llarg període en què patí la persecució de dues dictadures hostils a la cultura catalana: la del general Primo de Rivera, primer, i la imposada sota el general Franco, des de la fi de la Guerra Civil espanyola, que durà quatre decennis. Aquesta segona dictadura desfermà una virulenta repressió contra la llengua, la cultura i la identitat dels països als quals serveix l'Institut mitjançant les tasques que li corresponen.

La Secció Filològica, per tal d'acomplir la missió encomanada a l'Institut, aviat confegegí les Normes ortogràfiques, sota la direcció de Pompeu Fabra, les quals, per primer cop, començaren a posar un ordre necessari en l'expressió escrita de la llengua. Foren seguides d'un *Diccionari ortogràfic* i de la *Gramàtica catalana*, que completaren la tasca inicial. Un cop acomplida, la Secció Filològica de l'Institut recollí i ordenà el material lèxic adient per a elaborar un diccionari general de la llengua, que n'establís l'abast normatiu. Era un projecte necessari, que exigia, però, el temps que la parsimònia i el rigor científic sempre demanen per a tasques de gran abast. Fou així com Pompeu Fabra, director de les Oficines Lexicogràfiques de l'Institut, elaborà el *Diccionari general de la llengua catalana*, acabat l'any 1932.

L'aparició del *Diccionari general* coincidí amb el moment històric en què el

català esdevenia llengua cooficial. La creixent xarxa educativa de Catalunya havia de menester una eina tan fonamental com és, per a cada idioma en el món modern, un diccionari normatiu de referència. Igualment, el procés de normalització lingüística general que s'encetà al Principat durant els breus anys que durà la República, tant en l'àmbit públic com en l'espai privat, es beneficià substantivament de l'aparició del *Diccionari general*.

Al llarg de la seva centenària història, l'Institut d'Estudis Catalans ha creat institucions d'alta cultura, centres de recerca, publicacions de tota mena, estudis universitaris, museus i biblioteques que després ha anat traslladant a la nació. El Museu Nacional d'Art de Catalunya, la Biblioteca de Catalunya, la primera Universitat Autònoma de Barcelona, el Servei Meteorològic i el Servei Cartogràfic catalans figuren entre les moltes creacions endegades totalment o parcial per l'Institut, el qual, a més, ha mantingut una producció ininterrompuda de recerca científica en tots els àmbits del coneixement, que no cal ressenyar ací i ara. El diccionari que avui es presenta pertany plenament a aquesta tradició: la d'aportar les eines d'alta cultura que fan normal un país. Les particularitats històriques dels països de cultura i llengua catalanes fan encara més punyent la necessitat de tenir, com tenim a través d'instruments com ara el *Diccionari*, una base normativa sòlida, científica i solvent

per a la nostra llengua i, per extensió, per a la nostra cultura.

Aquestes aportacions cabdals de l'Institut s'han anat fent en condicions no sempre òptimes per a treballar i acomplir la missió que li ha estat encomanada. El primer període dictatorial, decididament anticatalà, en dificultà el creixement. Pitjor encara, en paralitzà la feina. L'adveniment de la República, l'any 1931, per contra, fou un marc més favorable per al relleu. L'any següent ja apareixia el *Diccionari general de la llengua catalana*, sota la direcció de Pompeu Fabra. Les activitats de l'Institut es reprengueren amb força. Tanmateix, l'esclat de la Guerra Civil, el juliol del 1936, i la caiguda de Catalunya davant les tropes feixistes, el 1939, amb l'abolició i l'espoli de l'Institut, obriren un llarg període de clandestinitat i de persecució de la llengua i cultura catalanes, així com la destrucció de moltes de les institucions creades abans pel mateix Institut.

No faré ací una història dels molts anys de vida precària de l'Institut sota el règim franquista. Val a dir, però, que la plena restauració dels drets, les funcions i els béns de l'Institut es consolidà amb el retorn de la democràcia i de la Generalitat de Catalunya com a Govern legítim dels catalans. D'altra banda, el Reial decret del 26 de novembre de 1976 restaurà les facultats de l'Institut. Això permeté el ple relleu de les activitats científiques, entre les quals figuren les de la Secció Filològica.

El 1988, l'Institut reformà els seus Estatuts i féu més ferma encara la seva missió pel que fa a la llengua. Aquests nous Estatuts establien, com a finalitat fonamental, que és tasca de l'Institut «tenir cura de l'estudi de la llengua, establir-ne la normativa i vetllar perquè el seu procés de normalització sigui coherent arreu del seu àmbit lingüístic». Per la seva part, el Parlament de Catalunya aprovà una llei el 24 d'abril de 1991, en virtut de la qual reconeix les funcions de l'Institut per a «establir i actualitzar la normativa lingüística del català». Hi afegeix que tota l'Administració pública ha d'obeir les normes establertes per l'Institut.

La nova situació de l'Institut i l'ampliació de membres i recursos de la Secció Filològica aviat permeteren que aquesta comencés a treballar per confegir el *Diccionari* com a resposta adient al que establien els nous Estatuts, tot reflectint l'esperit mateix que sempre ha inspirat l'orientació de les activitats de l'acadèmia catalana.

Fou així com, el 1995, l'Institut publicà, mitjançant un consorci d'editorials del Principat, el País Valencià i les Illes, el *Diccionari de la llengua catalana*. Fins avui, aquesta obra ha estat el text canònic, normatiu i de referència. Com a tal, els experts en llengua catalana, tant els de l'Institut com aquells que en els àmbits internacional i nacional conreen l'estudi científic de la nostra llengua, el sotmeteren a l'escrutini i estudi adients.

Amb el pas del temps, el resultat enriquit de llurs judicis i suggeriments, un cop aplegats, aconsellà la incorporació d'una part de la seva aportació crítica i analítica. Els avenços de la lingüística, l'aparició i acceptació de neologismes, el pas del temps mateix i altres factors han comportat que la Secció Filològica preparés una edició revisada, ampliada i posada al dia del *Diccionari*. Heus-la ací.

Per a acomplir la tasca de la segona edició, revisada i ampliada, del *Diccionari*, l'Institut d'Estudis Catalans ha gaudit dels inestimables serveis científics, lingüístics i lexicogràfics que li ha posat a l'abast la Secció Filològica, que presideix Joan Martí i Castell. La Secció aplega un estol de lingüistes de la més alta qualificació, especialitzats en una branca del coneixement en la qual el país ha tingut la bona fortuna de tenir personalitats de nivell internacional com foren Pompeu Fabra, Antoni M. Alcover i Joan Coromines o com és avui Antoni M. Badia i Margarit. El doctor Badia presidia la Secció quan, el 1995, l'Institut publicà l'edició anterior del *Diccionari*. Els seus hereus intel·lectuals d'avui mantenen el mateix capteniment així com el nivell d'exigència i de competència científiques que la tradició creada i consolidada per tots ells.

L'Institut té un deute d'agraïment vers la Secció, i especialment amb la Comissió de Lexicografia, que ha confegit aquesta revisió i nova edició del *Diccionari*. Amb la presidència de Carles Mira-

lles, els membres que en formen part són M. Teresa Cabré, Jaume Cabré, Albert Jané, Joaquim Mallafre, Josep Martines, Joaquim Rafel i Joan Veny. Per la seva part, Joaquim Rafel, com a director de les Oficines Lexicogràfiques de l'Institut, ha estat el responsable de la coordinació de la present reedició revisada del *Diccionari de la llengua catalana*.

Pel que fa a la publicació mateixa de l'obra, el Consell Permanent de l'Institut decidí adjudicar aquesta tasca al consorci d'editors format per Enciclopèdia Catalana i Edicions 62, un cop acuradament sospesats i estudiats els resultats del concurs públic. L'Institut ha volgut així fer participar la indústria editorial del nostre àmbit cultural en una missió tan significativa com és la publicació d'un diccionari normatiu.

Els fortíssims canvis culturals que ens du la modernitat avançada —processos de mundialització, innovació lingüística, mitjans tecnològics de comunicació i difusió de les idees, els mots i els llenguatges— són un motiu de preocupació per a la prosperitat i per a l'esdevenidor de moltíssimes llengües. Totes les llengües del món viuen avui dins un univers insòlit, on la innovació lingüística és tan forta com l'obsolescència de mots i expressions, i on llengües hegemòniques pressionen altres llengües menys fortes i fins i tot les desplacen.

Sota aquests corrents tan potents, moltes llengües del món desapareixen,

d'altres són amenaçades o soccavades en llur integritat, riquesa i vigor. Aquesta situació ens ha de servir d'esperó per a respondre-hi amb resolució, convenciment i patriotisme. No solament per a defensar la nostra antiga i noble llengua catalana hem de menester el diccionari normatiu i general, substancialment enfortit i millorat, que avui presenta el nostre Institut, sinó que, a més, ens cal tenir-lo per a conrear-la i fer-la prosperar. Per a prendre cura del tret constituti del país.

El *Diccionari* apareix ara també com a prova que l'Institut d'Estudis Catalans no solament celebra el seu passat, sinó que també mira sempre vers l'esdevenidor. L'Institut vol ser digne d'aquells que el crearen i d'aquells que l'impulsaren amb tant d'encert a través dels darrers decennis. Sovint en condicions força adverses. Aquesta obra es publica pensant en ells, però va dedicada sobretot al poble que enraona, sent i pensa en llengua catalana, el tresor de la qual acull el *Diccionari*.

En nom de l'Institut d'Estudis Catalans, em plau agrair a tothom que hi ha treballat directament, als membres de la Secció Filològica, a tots els membres de l'Institut que han estat consultats, als treballadors de la casa, als recercadors, als estudiosos i a tants d'altres la dedicació i l'entusiasme que han posat en la tasca. La llengua catalana, temple on rau el cor mateix de la nostra cultura i de la identitat del nostre poble, té en el diccionari normatiu la seva expressió més alta.